

Csaba MAGYAR (Čaba MAĐAR)

ADORJAN MAGYAR IZ ZELENIKE KAO SARADNIK NARODNOG MUZEJA HERCEG-NOVI¹

Ključne riječi: Narodni muzej Herceg-Novi, grifon, seoski mostovi, mlinovi-vodenice, tvrđava Forte mare, zadužbina A. Dukovića, dr H. Schliman, ralo, preslica, sinsija.

РУНОМОС

Kojom se opravljajuje drug Madjar Adorjan, iz Zelenike, od strane ovog muzeja da na terenu opštine hercegnovske ispitava arheološki i etnografski čitav materijal koji bi se njegovim ispitivanjem otkrio, u svrhu oduvajanja istog i snabdjevanja sa istim muzejske zbirke pri ovom muzeju.

S obzirom na kako neobičnu tako i istorijsko-kulturnu važnost ovoga poda koji se povjerava imenovanim, može se svi oni, bilo privatni ili ići organi narodne vlasti, da našem opravomoderniku izdaju u susret.

Drug Madjar Adorjan, poslije svakog obilaska, počinjeti će izvještaj o svome radu ovom muzeju, pod honorisanju i evidentiranju uđinjenog posla.

S.F. - S.M.

Direktor,
Dušan Popović

/ Dušan Popović /

1 Narodni muzej Herceg-Novog osnovan je Uredbom o osnivanju Muzeja u Herceg-Novom 1949. godine (Sl. list Narodne republike Crne Gore, broj 33 od 30. novembra 1949. godine). Muzej je radio kao regionalni muzej Boke Kotorske do 1956. godine, kada je Odlukom Narodnog odbora opštine Herceg-Novi br. 1256 od 11. novembra 1956. godine, Narodni muzej Herceg-Novog preimenovan u Zavičajni muzej Herceg-Novog.

Profesoru **Dušanu Popoviću** osnivaču i direktoru Narodnog muzeja Herceg-Novog, bili su poznati raniji radovi **Adorjana Magyara** (1887-1978) na etnografskim i arheološkim istraživanjima u Mađarskoj. Na osnovu ovih saznanja prof. Popović je angažovao Adorjana Magyara kao spoljnog saradnika Muzeja i opunomoćio ga, da na teritoriji hercegnovske opštine vrši potrebna istraživanja i prikupljanje etnografskih podataka i materijala, kojih je u to vrijeme još bilo poprilično neistraženih.

Pregledajući arhivu bivšeg Narodnog muzeja Herceg-Novi koja se nalazi u Arhivu Herceg-Novog, pod oznakom „Fond ZUHN br. 52 - bilješke Adorjana Mađara” i arhivu Zavičajnog muzeja Herceg-Novi - fascikla br. 14 sa naslovom „Adorjan Mađar”, dostupni su neki od referata o Adorjanovim nalazima, kao i crteži uz ove referate koje je uradio prilikom prikupljanja materijala. Nažalost, uslijed uvijek ograničenih novčanih sredstava kojima je Muzej raspolagao, što se vidi i iz prepiske Muzeja koju sadrži ova dokumentacija, Adorjanov rad na istraživanjima vremenom je splasnuo.

1. Grifon kod crkve sv. Stefana u Sušćepanu (crtež br. 1)²

Ovo je svakako najreprezentativniji Adorjanov nalaz, koji je danas postao opštepoznati motiv u Herceg-Novom iz perioda preromanike. Kada ih je Adorjan otkrio skrenuo je pažnju Muzeju na vrijednost ovog nalaza koji su se nalazili na dvije kamene ploče (vel. 86 cm x 56 cm x 5,5 cm) u porti Crkve sv. Stefana u Sušćepanu. Ploče su bile djelimično zakopane u zemlju i sačinjavale su ističnu i zapadnu stranu jednog masivnog kamenog postolja, neke vrste stola (fotografija br. 1.). Okvire ploča čini tročlana pletenica sa karakterističnim „okcima”. Središnja polja podijeljena su na dva dijela. U gornjem polju se nalazi krilati grifon sa uzdignutim repom i prednjom nogom. U donjem polju se nalazi udvojena biljna spirala, koja na taj način pravi stilizovani vegetativni motiv. Poklopna stolna ploča je jedan oštećeni okrugli crkveni prozor od kamaena popunjeno malterom.

2 Vocabolario della lingua italiana, str. 668. GRIfONE. Nestavarna životinja sa licem i krilima orla i lavljim tijelom. Ornamentika u rimskim crkvama ili na oružju. Simbol Isusa Krista u Danteovoj poemi. Zingarelli, Bologna 1941/XX. Postoji analogija lika grifona sa Sušćepanom i na jednom rimskom sarkofagu koji je otkopan 1934. godine u Sirmiumu. Sarkofag se nalazi u Muzeju srema u Sremskoj Mitrovici. Podatak je iz pisma dr Petra Miloševića kustosa Muzeja Sremske Mitrovice, upućenog Mirku Stijepčiću iz Igala. Pismo je bez datuma.

Crtež br. 1. Grifon kod Crkve sv. Stjepana u Sušćepanu

Prema kazivanju Mirka Stijepčića (79) iz Igala, ploče sa grifonima prvobitno su bile ugrađene u podnožje crkvenog zvonika.³ Prilikom rekonstrukcije i dogradnje zvonika 1898. godine, ploče su izvađene i zajedno sa oštećenim okruglim crkvenim prozorom ugrađene u postolje stola u crkvenoj porti.

Fotografija br. 1.

Ploče sa grifonima ugrađenim u postolje stola u crkvenoj porti

Adorjan je nakon svog nalaza, u svom referatu predložio da se ploče sa grifonima koje su u crkvenoj porti bile izložene atmosferskim nepogodama i eventualnim oštećenjima, zaštite, bilo u lapidarijumu Muzeja, bile u crkvi, tim prije što je jedna ploča na gornjoj desnoj strani već bila oštećena. U referatu od 22/XI. 1953. godine (zavedenog u Narodnom muzeju pod br. 515 od 1/XII. 1953. godine), Adorjan predlaže da se u okrugli kameni crkveni prozor pažljivo očisti od popune malterom i sačuva u izvornom obliku, jer je ovaj prozor manje ili više sličan crkvenom prozoru iz Crkve sv. Antuna u Tivtu, koja crkva je građena u X vijeku. Pod rukovodstvom kasnijeg kustosa, arheologa Muzeja Ilike Pušića i Mirka Stijepčića iz Igala, ploče sa grifonima odvojene su od postolja stola i ugrađene su u unutrašnje zidove crkve sv. Stefana, sa desne i lijeve strane. Ugradnju je izvršio zidarski majstor Lazar Pantović iz Sušćepana. Stona okrugla prozorska ploča se pak i danas nalazi na stolu u crkvenoj porti.

Adorjan, kao vrstan umjetnik, prilikom registrovanja svojih nalaza nije upotrebljavao fotoaparat, već je o nađenim objektima ili predmetima

³ Da su ploče sa grifonima bile ugrađene u podnožje zvonika Crkve sv. Stefana potvrđuje i opis popa Sava Nakićenovića na str. 489 Antropogeografske studije „Boka“ iz 1913. godine.

pravio crteže koje je prilagao svojim referatima. Na ovim Adorjanovim crtežima pojedini detalji daleko su bolje uočljivi nego što bi bili na fotografijama (crtež br. 1 itd.).

Motiv grifona sa ploča iz Sušćepana prvi put je u javnoj publikaciji upotrebio kustos, arheolog Ilija Pušić urednik Zbornika radova iz nauke, kulture i umjetnosti „Boka”, na naslovnoj strani prvog broja iz 1969. godine, u izdanju Zavičajnog muzeja Herceg-Novi. Od tada je motiv grifona postao česta ilustracija raznih publikacija. Jedan gipsani odlivak ploče originalnih dimenzija nalazi se u Lapidarijumu Zavičajnog muzeja u Herceg-Novom.

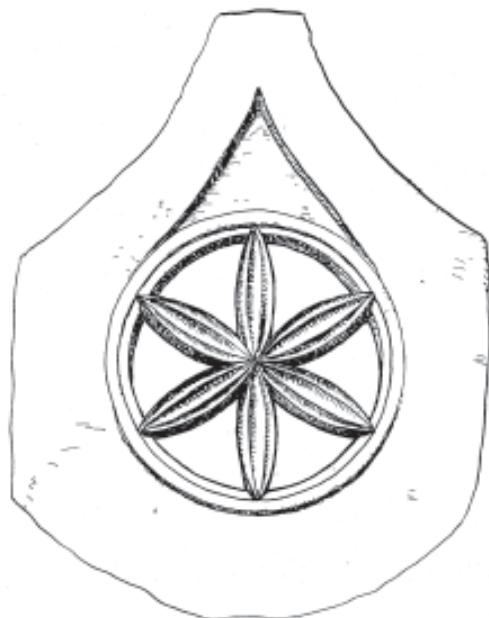
U svom referatu o ovoj crkvi sačinjenom 22/XI. 1953. godine, zavedenog u arhivi Narodnog muzeja Herceg-Novi pod br. 515 od 1/XII. 1953. godine, Adorjan obavještava da je ova crkva ostatak jedne nekadašnje mnogo veće crkve, odnosno da je ona samo apsida nekadašnje velike crkve. Otvor te apside bio je zazidan i taj zid danas predstavlja fasadu crkvice na koju su ugrađena ulazna vrata bez krila. Na vrhu zvonika, sa unutrašnje strane svoda zvonika, nalazi se natpis koji spominje kralja Tvrtka. Zaziđivanje apside i stvaranje na taj način jedne „kapele” uslijedilo je u doba kasne renesanse, što je uočljivo iz oblika vrata od kamenih blokova i oblika zvonika, kao i iz oblika slova na zvoniku i nad vratima, koja su toliko slična da se može zaključiti da ih je radila ista ruka. Kao primjer navodi se oblik slova „A” i „M” koja su u vremenu renesanse oblikovana kao A i M.

U unutrašnjosti crkvice nalaze se oštećene freske i natpisi takođe u stilu renesanse. Od negdašnje velike crkve, poviše vrata uzidan je jedan okrugli kameni prozor (crtež br. 3), koji je takođe uzidan u vrijeme renesanse kada je od apside urađena kapela.

2) Crkva sv. Antuna u Tivtu (crtež br. 2 i 3)

Na bazi malog zvonika urezana je godina MCCCLXXIII tj. 1373, što nije u skladu sa stilom natpisa na zvoniku i iznad vrata. Kralj Tvrtko je primorje zauzeo 1376. godine pa je razlika od godine 1373. i stila brojeva, slova, vrata i ornamenata, kao i grba na zvoniku najmanje 200 godina, jer je 1373. godine vladala još gotika (u zabačenim krajevima još i romanski stil), bez ikakvog traga renesanse. U vezi sa ovom razlikom u godinama, treba napomenuti, da je svod stare apside, čija se linija još nazire na fasadi, nije dio polukruga, već dio elipse, što takođe upućuje na raniju gotiku.

3) Detalj prozora na Crkvi sv. Antuna u Tivtu

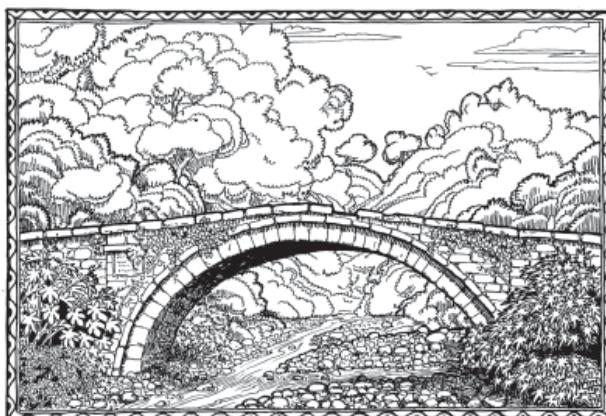
U referatu pisanom 27/IX. 1953. godine, Adorjan obavještava da je 26. septembra izradio crteže dva seoska stara mosta. Prvi most se nalazi na Toploj, na lokaciji Predivan, koji premošćava potok „Ljutu”, na starom seoskom putu prema selima Sućepan i Trebesin. Drugi most se nalazi na putu prema selu Sasovići i premošćava slivove potoka iz sela Sasovići. U referatu se skreće pažnja na to, da su ovi stari seoski mostovi, koji su rukotvorina seoskih neimara, građeni bez stručne inžinjerske pomoći, pa su radi toga posebno značajni kako sa opštakulturnog, tako i sa etnografskog stanovišta. U referatu Adorjan sugerije da bi trebalo snimiti i napraviti nacrte svih sličnih seoskih mostova i nacrte deponovati u Muzeju i eventu-

alno publikovati ih u nekom časopisu sa opisima. Uz nacrt mosta u Sasovićima priložen je i detalj natpisne table o gradnji 1880. godine i imenom tadašnjeg kneza sela Sasovića Krsta Rašovića.

Stari (srušeni) most preko potoka „Ljuta” na Toploj (Crtež br. 4)

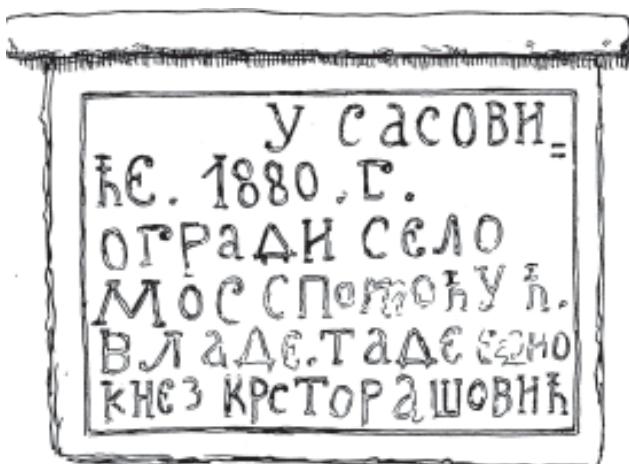
Danas, poslije skoro 50 godina od kada su ovi crteži urađeni, možemo sagledati opravdanost Adorjanove sugestije da se sačuvaju crteži starih mostova, jer je savremena izgradnja i rekonstrukcija puteva prilagođenih novoj vrsti drumskog saobraćaja, neiminovno zapostavila, oštetila ili uništila ove mostove. Konkretno, most na Toploj, na Predivanu, prilikom izgradnje novog stambenog naselja Topla I, srušen je i na njegovom mjestu izgrađen je običan armirano betonski most od ravne ploče.

Stari most u Sasovićima (crtež br. 5)

Uz most u Sasovićima izgrađen je takođe široki armirano betonski kolski most koji je u potpunosti zaklonio stari seoski most koji više nije u upotrebi. Most je danas već potpuno zarastao u šiprag, njegovi obrisi se tek naziru i izložen je zubu vremena koji će ga kad-tad potpuno uništiti.

Kad je već riječ o starim mostovima prilika je da se opravdano skrene pažnja na još neke nezaštićene mostove iz prošlosti koji još postoje na teritoriji hercegnovske opštine. To se prije svega odnosi na dva mosta koji su izgradeni prije skoro 200 godina na bivšoj glavnoj kolskoj saobraćajnici takozvanom, „Napoleonovom putu”, koji je izgradio maršal Marmont 1808-1809. godine.⁴

Detalj natpisne ploče na mostu u Sasovićima (Crtež br. 6.)

Maršal Marmon je zaposjeo Boku Kotorsku poslije potpisivanja mira između francuske i Rusije 7. jula 1807. godine u Tilzitu. Ugovorom o miru određeno je, pored ostalog, da Rusi ustupaju Francuzima i Boku Kotorsku. Maršal Marmon iziskustva iz prethodno vođenih ratnih ograničenim uspjehom uslijed nedostatka artiljerije koju nije mogao dopremiti brodovima zbog pomorske blokade Jadrana koju je proveo ruski admiral Dimitrije Nikolajević Senjavin, a ni kopnom usljed potpunog nadostatka puteva, naredio je ubrzanu izgradnju kolskog puta kroz Dalmaciju do Boke Kotorske. Za gradnju puta koristio je, uglavnom, radnu snagu mjesnog stanovništva uz stručni nadzor francuskih inžinjera. Tako da se slobodno može kazati da je put i objekti na putu djelo ruku lokalnog stanovništva.⁵

Jedan od tih objekata na teritoriji hercegnovske opštine je stari most u Sutorinskom polju preko rijeke Sutorine, koji slučajno nije srušen prili-

⁴ Maršal Marmont (Memoari). Logos, Split 1984. Str. 49.

⁵ Isto kao pod 4. strana 70 i 71.

kom izgradnje Jadranske magistrale 1965. godine. To je ujedno i jedini stari most na području hercegnovske opštine koji sa dva polukružna svoda premošćava rijeku. Danas je taj most napušten. Gornji stroj mosta je znatno oštećen, a željezna zaštita ograda je poskidana (fotografija br. 3).

Stari most preko potoka „Sutorine” (Fotografija br. 3.)

Drugi most na ovom bivšem „Napoleonovom putu” nalazi se na Toploj uz stari i napušteni mlin Milašinovića. Danas je taj most i poznat kao „Milašinovića most”, iako je stari naziv mosta bio „Vladičin most”. Stari naziv potiče od bivše episkopske rezidencije vladike Savatija Ljubibratića koja se nalazi takođe u blizini mosta.⁶

Karakteristika ovog mosta je zasvođenost jednim elipsastim - gotskim svodom, što je rjetkost kod mostogradnje. Lijeva stopa mosta je znatno oštećena uslijed potkopavanja od bujice potoka „Ljuta” čiji bujični mlaz u novije vrijeme otkako je potok regulisan i zasvoden, velikom snagom i brzinom izbjiga iz zatvorenog dijela potoka prema temelju mosta. Ovo oštećenje se veoma dobro vidi na desnoj strani priložene fotografije mosta (fotografija br. 4). Usljed ovog oštećenja stabilnost mosta je kritična i vrlo je vjrovatno da će se most srušiti ako se uskoro ne interveniše. U cjelini most je u veoma zapuštenom stanju, van je svake komunikacije i zarastao je u šiprag.

U međuvremenu 1985. godine srušen je i stari, takozvani „Džorov most” u Zelenici preko potoka „Repaj”. Naziv mosta potiče od četiri porodice Vuković koje su stanovali u okolini mosta i čiji je porodični nadimak bio „Džori”. Most je imao dva svoda sa osloncem u sredini potoka. Na mjestu starog mosta izgrađen je takođe armirano-betonski ravni drumski most koji zadovoljava savremene saobraćajne potrebe okolnih naselja.

„Vladičin Most” preko potoka Ljuta na Toploj (Fotografija br. 4.)

Srećna je okolnost da je ipak sačuvana jedna fotografija starog mosta zahvaljujući pažnji prof. Veselina - Velja Pestorića, koji je most snimio neposredno prije rušenja.

Na fotografiji su vidljive i neke dorade koje su urađene u međuvremenu. Naime, za vrijeme II svjetskog rata 1944. godine, njemačka okupaciona vojska je sa sjeverne strane izvršila proširenje kolovoza mosta ravnom armirano-betonskom pločom oslonjenom na betonskim temeljima. Takođe, vidljiva je i kasnije dograđena betonska ograda. Nije poznato kada je i kogradio ovaj most.

Treba pomenuti još jedan stari turski most koji se nalazio u Meljinama i premošćavao je potok na mjestu gdje se danas nalazi znatno oštećeni i iz automobilskog saobraćaja isključeni most, na bivšem putu Meljine-Kameno. Ovaj stari most srušen je početkom XX vijeka prilikom izgradnje austrijskog strateškog kolskog puta Meljine - Crkvice. Crtež ovog mosta sačuvan je u turističkom vodiču autora A. Schmalixa, Die Bocche di Kattaro und Umgebung (Boka Kotorska i okolina), izdanja 1906. godine u Minhenu i Briksenu, str. 53.

4) Mojdeški mlinovi (crteži 8, 9, 10 i 11)

Svojevremeno Adorjan nije žalio truda da pješke podje u tada udaljeno selo Mojdež, da bi izradio crteže tamošnjih mlinova. Crteže ovih mlinova koristio sam za ilustraciju mog rada u knjizi „Mojdeški mlinovi”, štampane u Herceg-Novom 1996. godine. Međutim, radi cjelovitosti prikaza crteža koje je uradio Adorjan za muzej u Herceg-Novom, prilažem i ovom radu crteže, uz napomenu da svi ti mlinovi u Mojdežu danas praktično ne

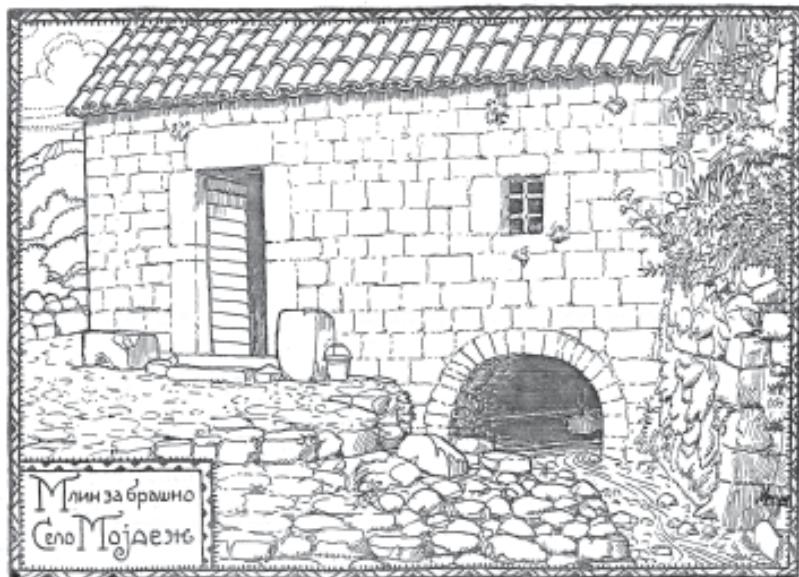

Stari (srušeni) „Đurov most” most u Kutima (Fotografija br. 5.)

Stari (srušeni) turski most u Meljinama (Crtež br. 7.)

postoje. Crteži predstavljaju poslednji i jedinstveni dokument o jednoj seoskoj radinosti ne samo u opštini Herceg-Novi, već i u daleko široj okolini.⁷

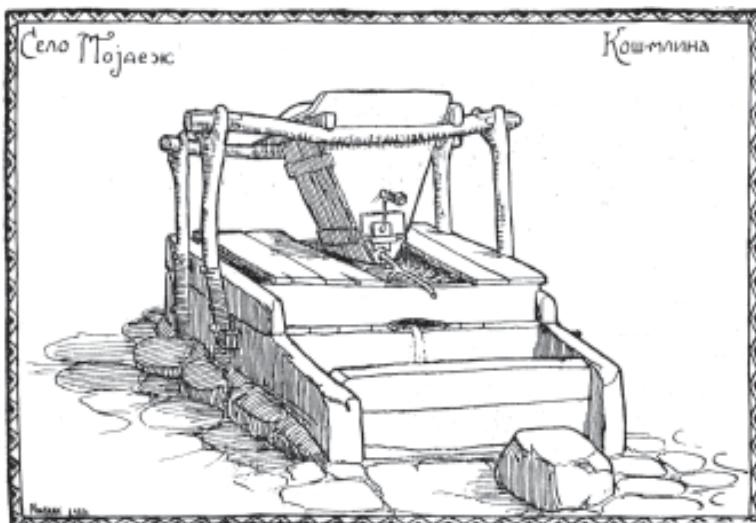

Mlin Budeča u Mojdežu (Crtež br. 8.)

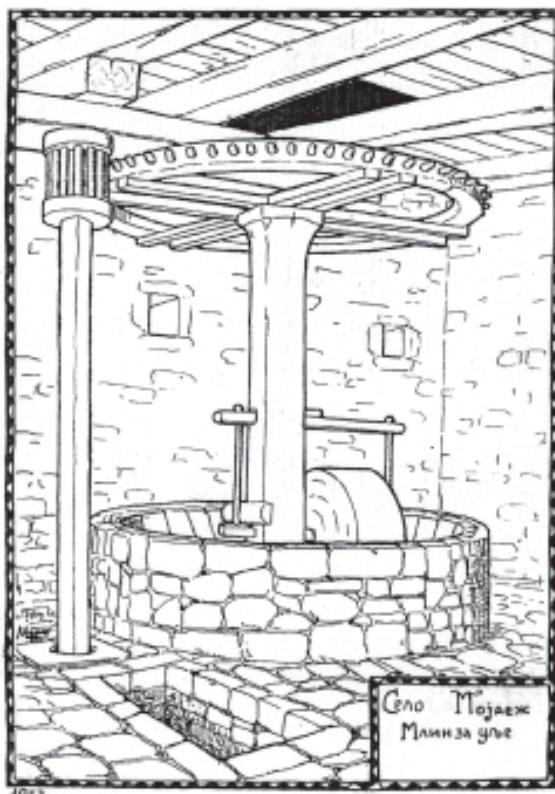

Potkolo Budeča mlina u Mojdežu (Crtež br. 9.)

⁷ Magyar Csaba. Mojdeški mlinovi. Biro Konato Igalo. Herceg-Novi 1996

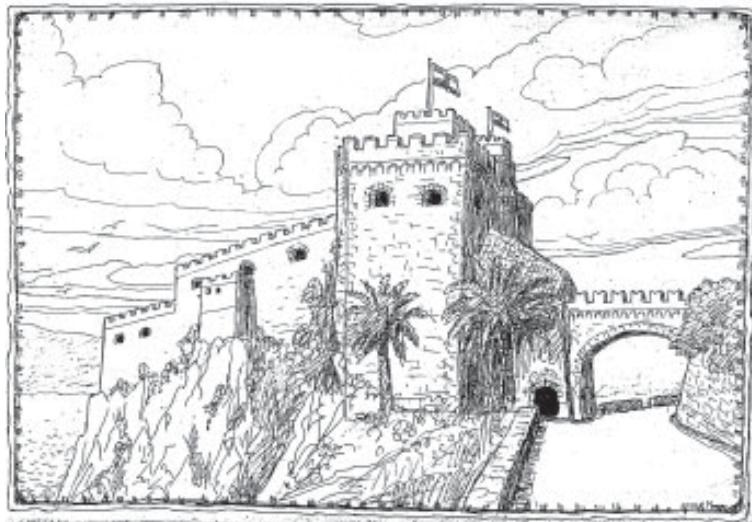
Koš brašnenog mlina u Mojdežu (Crtež br. 10.)

Mlin za ulje u Mojdežu (Crtež br. 11.)

5) Tvrđava Forte Mare (crtež 12, 13 i 14).

Adorjan Magyar je 1953. godine izradio za Muzej Herceg-Novi i jedan crtež predloga rekonstrukcije zidina tvrđave Forte Mare u Herceg-Novom. Sa lijeve strane gradske kapije vidi se ucrtana i jedna manja kapija koja predstavlja prolaz ispod tvrđave, stepeništem sa zapadne strane. Ovaj prolaz je za vrijeme prvog svjetskog rata austrijska vojska iz nepoznatih razloga zazidala i kao takav bio je zaboravljen. Na osnovu ovog crteža direktor zavičajnog muzeja, arheolog Ilija Pušić je 1965. godine ponovo otvorio prolaz i on i danas služi svojoj svrsi.

Crtež 12.

Crtež 13.

Prilika da se zidine tvrđave urede prema Adorjanovom predlogu, propuštena je tokom sanacije tvrđave poslije katastrofalnog zemljotresa na Crnogorskem primorju 1979. godine.

Venezianisches Hoheitszeichen
in Castelnuovo.

Venecijanski lav sa tvrđave Forte Mare (Crtež br. 14.)

Kao poseban prilog crtežu tvrđave Forte Mare, Adorjan je priložio i rekonstruisane crteže simbola bivše Mletačke republike, krilatog lava sv. Marka i crtež austrijskog orla, koji su bili ugrađeni u zidine tvrđave.

Rekonstrukcija venecijanskog lava i austrijskog orla sa tvrdjave Forte Mare (Crtež br. 15.)

Jedan od lavova za vrijeme mletačke dominacije bio je ugrađen u zid tvrđave (crtež oštećenog lava sv. Marka iz knjige a. Schmalixa), a drugi na zidu bivšeg oficirskog parka u starom dijelu grada, naspram današnjeg ulaza u Radio Herceg-Novi, na početku ulice Marka Vojnovića.

Venetijanski lavovi uklonjeni su sa zidina poslije oslobođenja 1945. godine, a austrijski orao, koji je bio ugrađen iznad ulaza u tvrđavu Forte Mare, poslije oslobođenja 1918. godine.

6) Topla

Adojan je svojim crtežima, kao prilogu Narodnom muzeju Herceg-Novi, iskazao i svoju pažnju prema nekim drugim objektima kulturno-istorijskog značaja, kao na primjer kompleks starih kuća zidanih kamenom u primorskom stilu na Toploj, na lokaciji tzv. „Krš”. Ove su kuće sa okolnim zemljištem pripadala zadužbini Novljana Alekšandra Dukovića, koji je svojim testamentom ovaj zemljišni kompleks sa kućama zavještao Opštini Herceg-Novi, da se iz njenih prihoda školuju siromašna djeca. (crtež br. 16.)

I prof. arh. Nikola Dobrović, autor prvog urbanističkog plana Herceg-Novog, zapazio je vrijednost ovog lokaliteta kao kulturno istorijsko naslijeđe zastupljeno na području koje se urbanistički uređuje. U Tehničkom izvještaju Idejnog projekta uređenja Herceg-Novog iz 1961. godine, u poglavljiju „G” - Osvrt na izvjesne probleme opštine Herceg-Novi u odnosu na regulisanje od Sutorine do Kumbora, na strani 57, prof. Dobrović izričito navodi, da lokaciju sa kućama „na čuviku poviše zgrade NO Opštine Herceg - Novi” treba zaštititi u svom izvornom obliku.

Kompleks starih (srušenih) kuća na lokaciji „Krš” (Crtež br. 16.)

Kompeks novih kuća na lokaciji „Krš” (Fotografija 7.)

Međutim, upravo kasnije osnovani Biro za urbanizam, projektovanje i izgradnju iz Herceg-Novog, kompleks ovih starih zgrada u 70-tim godinama prošlog vijeka, namjenio je za rušenje i na njihovo mjesto dao da se izgradi jedan „mastodont” stambena zgrada bez ikakve arhitektonske vrijednosti. (Fotografija br. 7).

Upoređenja radi, prilažem ovom radu crtež Adorjana Magyara iz 1961. godine i fotografiju današnjeg stanja ove lokacije.

7) Narodni običaji u Boki Kotorskoj

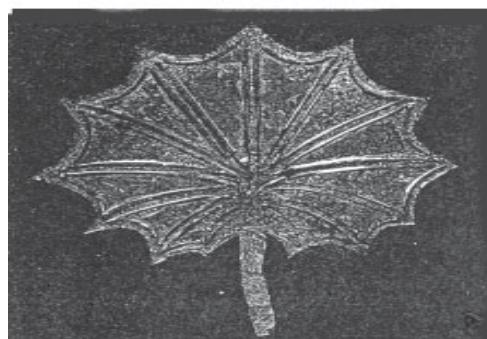
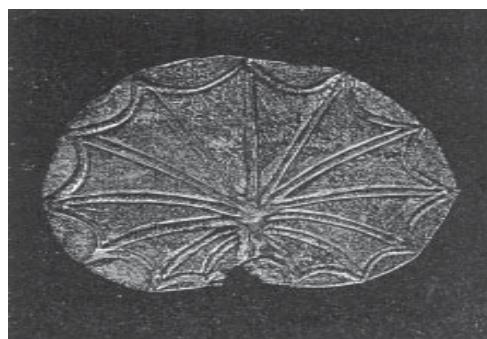
U fascikli br. 14 koja se nalazi u arhivi Zavičajnog muzeja, postoje pribilješke o Adorjanovom tumačenju porijekla nekih narodnih običaja kod starosjedelaca Boke Kotorske. Tako, na primjer, u Boki je do nedavno postojao običaj da se mrtvacu u mrtvački sanduk ispod glave, stavlja jastuk popunjeno lovorovim lišćem.

Prema Adorjanovom tumačenju običaj da se u mrtvački sanduk stavlja lišće ili da se mrtvac pokriva lišćem, potiče još iz antičkih vremena, koji običaj se simbolično na neki način zdržao i kod bokeljskog stanovništva do današnjih dana.

Herodot spominje da su stari narodi Skitije pravili ležaje mrtvacima u grobu od lišća (Skitija je bilo područje od Dunava i Crnog Mora do Urala). U grobovima od prije 1300 godina koje je otkrio etnolog Mora Ferenc 1930. godine u pokrajini Segedina, nađeni su metalni listići imitacije lišća, o čemu obavještava budimpeštanski „Pesti Hírlap” u broju od 23. septembra 1930. godine; etnolog Kallos Zsigmond (Kalos Žigmond) pak izvještava da se u Moldaviji kod mađarskog stanovništva, još i danas

mrtvaci pokrivaju lišćem od oraha. Međutim, najvjerojatniji podatak o ovom prastarom običaju potiče od arheologa dr Heinricha Schlimana (dr Heinrich Šliman), koji je 1876. godine otkrio dva kruga grobova u antičkoj Mikeni koji potiču iz 1460-1375. godine prije Hrista, u kojima su sahranjivani mikenski vladari u kojima su pored velikog broja predmeta od zlata, nađeni i listići od zlata - imitacije listova lipe i breze.

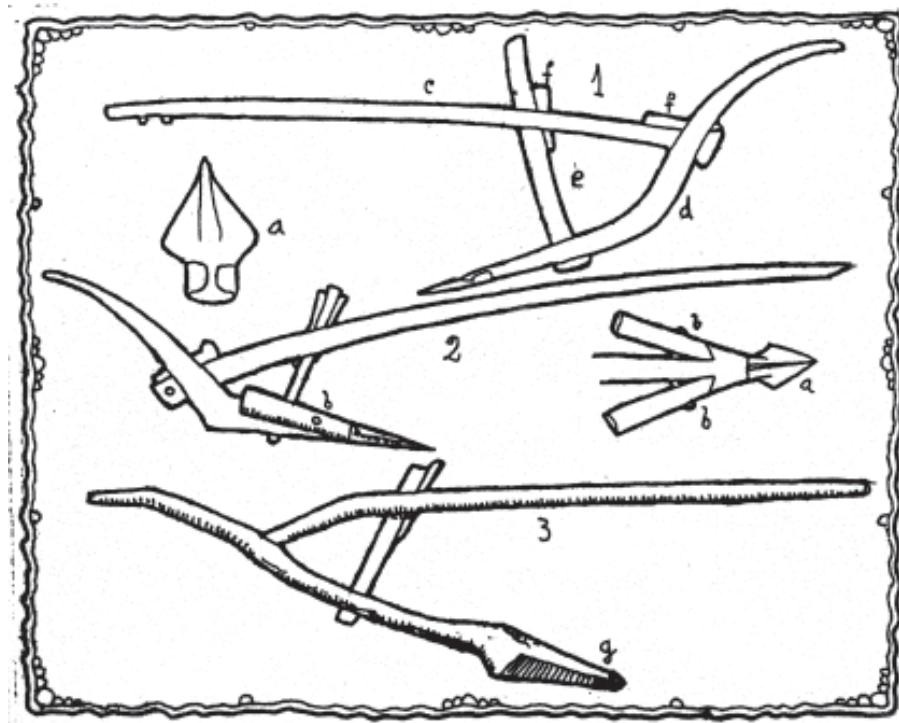
Schliman u svom izvještaju o ovom nalazu doslovno piše: „Čitav ovaj neobičan grob bio je obložen zlatnim listićima od kojih sam sakupio oko 200 grama; dio listića pronašao sam ispod posmrtnih ostataka. Stoga sam zaključio da su ovi listići bili razasuti prije pokapanja mrtvaca u grob”.⁷

Prilog: reprodukcija zlatnih listića nađenih u mikenskim grobovima (8). Predmet kućne upotrebe (crteži 17. i 18.)

Adorjan se svojim terenskim istraživanjima nije ograničavao samo na veće objekte već je izvrještavao i o predmetima za kućnu upotrebu na koje je kod ovakvih obilazaka nailazio.

⁸ Dr Heinrich Schilman, MYKENE. Bericht über meine Fördungen und Entdeckungen in Mykenae und Tiris. (saopštenja o mojim istraživanjima i otkrićima u Mikeni i Tirinisu). Leipzging 1878. str. 201 i 306

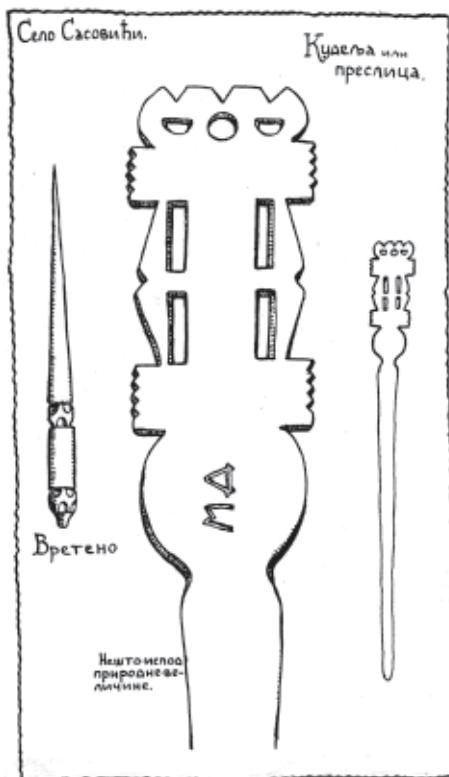

Tipovi drvenih rala iz Boke Kotorske (Crtež br. 17.)

- a) željezni okov rala zvani „lemež”
- b) ralo sa bočnim dodatkom za odbacivanje zemlje iz brazde
- c) ruda rala zvana „ojsnica” ili „oja”
- d) ralo zvano „ora” ili „ara”
- e) vezna grana zvana „kota”
- f) klin zvani „kunj”
- g) raonik bez metalnog ojačanja

U svom izvještaju pisanom 4/XI 1953. godine (zavedenog kod Narodnog muzeja pod br. 471 od 13/XII 1953. godina), obavještava da je u dvorištu jedne kuće u blizini Crkve sv. Antona u Tivtu, pronašao jedno ralo. O ralu je načinio poseban nacrt, a zabilježio je i lokalne nazive pojedinih djelova rala (crtež br. 17.).

U istom izvještaju obavještava i o nalazu jednog kompleta starinske ženske bokeljske nošnje vlasništva Antona Krstovića iz sela Češljara, ali kaže i to da nije mogao doznati po kojoj bi se cijeni nošnja mogla otkupiti. Takođe, obavještava i o nalazu dvije preslice (kuđelje) i to jedne u selu

Preslica sa vretenom iz sela Sasovići (Crtež br. 18.)

Sasovići čija je vlasnica Mare Aćimović, a druga Pavuše Balić iz Jošice. Crtež preslice, kao karakterističnog tipa u Boki Kotorskoj, prilaže izvještaju (crtež br. 18.).

U referatu pisanom 22/XI 1953. godine (zavedenog kod Narodnog muzeja pod br. 515 od 1/XII 1953. godine), daje opis i jednog starog čibuka sa sinsijom, izrađenog od panja vresine (lat. *Erica arborea* L.), koji bi se od vlasnika mogao otkupiti za 500 dinara. U istoj kući se nalaze dvije puške kremenjače, veoma lijepo izrade orientalnog tipa i jedna stara škrinja za koje vlasnik očekuje ponudu od Muzeja, itd.

Tokom svoje relativno kratke saradnje sa Muzejom, Adorjan je dao i mnoga druga tumačenja iz oblasti istorije, etnografije i lingvistike, što se vidi iz raznih bilježaka, od kojih, nažalost, dosta i nedostaje iz dokumentacije.

U ovom kratkom izlaganju želio sam samo ukazati na obilje mogućnosti istraživanja i registrovanja još neobrađenog materijala iz prošlosti hercegnovske opštine.

Na sredini svih ovih rezultata može se u potpunosti od
17. lipnja dobiti o svim rezultatima i rezultatima dnevnog i me-
seca-kontinuirajućim izvođenjem na području opštine-Baranović, kojim je zna-
čeno

UPPER TO
IN THE POKORNÝ LÍNIE

1927. godine pojavili su se i u Srbiji, ali i u drugim zemljama, u obliku novih i raznovrsnih organizacija, u kojima su se slijedile i razvile razne ideje i političke struje. Među njima je bio i naši učenici, koji su učestvovali u organizacijama i učilištu, ali i u drugim ustanovama, u kojima su se razvile razne ideje i političke struje.

4.2. In der 9. Version wurde die Formularstruktur überarbeitet, um eine bessere Praktikabilität zu gewährleisten.

Uz ovu izjavu pozivaju se vlasnicima proizvoda da li je uključen u projekt projekta ili ne. Ukoliko je uključen, onda će projekti pohoditi na izvoz u Srbiju i Montenegro, a u koliko je uključen u neke preste, onda će projekat biti uključen u projekat. Projekti koji su uključeni u projekat, u skladu sa izjavom, su obvezni da ne prodaju svoje poslovne linije u Srbiji, ali i u drugim zemljama.

Đaković je počeo sastavljati profesijski svrati, prema kojima je ukrasio literaturne koncerte, priče i knjige. Te ove veći izdati ponekad su imali 100 stranica.

7. Da se spermece ce avem numai prevedere & probabilitate sa se stabileasca Reprezentantul unei batai, careva la locuri lili se potriveste multe batai, cind nu exista nevoie de adunare a unor i jocuri, sau i răspunsuri pe care le pot avea în locuri unde nu există nicio probabilitate.

U ovom predstavljajućem periodu je nastala niz početaka i završaja.
U svih predstavljajućim periodima je profilativno i je u vremenu-činjenicama
zabilježeno da su učenici u pojedinim dijelovima postiznali do volje razvoja
u svim kulturno-istorijskim spoznajama, ali su ostatak razina ne-činjenica
početna i završna. U tom je smislu preteživo bilo u pogledu na razvojni doseg učenika.
U razvijeničkim je učenici učinili saslušnu transakciju, bez primjene
svih predmetova i u spomen, učinili su se radije o nekom pojedincu. Nekonkretnost
ili su svoje pitanje u vezi njihovog razina o tome da znaju. Izvještaj
bi mogao reći:

Institut für
Technik

Yerpa - May 20

四四三

Херсон

Methaps appurcina

Чарова Нар. Музея

Kingsbury 4/27/1953

Херсонес

Членів земської ради вибирають з
серед тих, які були обрані відповідно до
закону про земельні реформи та земель-
ні реформи державного характеру:

А когдам мисти симе бар срећа су жеје
сам највећи највећи већ превас даје мисти
макар и обичајне израде. И ако је објав-
љеност не волите у највећим гастрофима
јединије херојске објете, тада је време иници-
јалностима којима ће ствари мисти спровес-
тију срце, или захадију га је објавиши
сам карактеристичним за ваше хореје.

У тој јеру је Побуџе барут, Ловачи,
брорада су па је за хиљ. бора.

Yugioh artwork from *World of Warcraft*

којем руђаје као величанствено дело у односу на
Крсновачку. Ово је рано мајдан и зборнице су
било крај симболичне цркве у Шабачу. Још да
је то била нека веома велика црква, иако
изградњи се овог дела тешко разумије зб
икујући, када гледам у Шабачу да зградите
такојкинју цркву.

И Конаковачки жарогач, монте, симболични
доколико користи, али се често тако је
важеши да је, пајсан овако преводитељски
и херцеговачких бит симбол који се уви
де у Шабачу и Шабачу се Конаковачки.
Сада је овако постарији јер више нико не
чије користи од цркве не због што, исклесан
да је био био довољно бројан.

Из Старога је Димитрија Крсновачки, али
Чинадије крај Шабача. Продат је да се
премешта најраније касније донесе и да се о њему
не подсећају да је симбол.

Дубоки припада Лав. 40.

О)

Пријатељи Радића и Јана Јакшића
НДР СД НУИ РАДУЋИЦА

и
М. Јакшић
Београд

М. Јакшић

Csaba MAGYAR

ADORJAN MAGYAR AS ASSOCIATE OF THE PEOPLE'S MUSEUM IN
HERCEG - NOVI

Summary

Adorjan Magyar (1887-1978) was born in Budapest and from 1876. he lived in Zelenika near Herceg-Novi. For a few years he was associate in the People's Museum of Herceg-Novi since its foundation in 1950. In that period he collected many valuable ethnographic facts from the territory of Herceg-Novi community. He had an artistic education because he had studied art in Rome and Firenze do his reports about the collected facts were enriched with his own drawings.